Støttemuligheder på skoleområdet i Fredericia Kommune – En undersøgelse af organisering og praksis i almenskolen

Hovedresultater

Sarah Richardt Schoop, Thyge Tegtmejer og Maja Corydon

VIVE

Hovedresultater

Mange kommuner har hen over de seneste cirka 10 år oplevet, at en stigende andel af elever flyttes fra almenskoler til specialundervisningstilbud. Dette medfører mange steder en tilsvarende forskydning af økonomi og kompetencer, hvilket kan begrænse almenskolernes faglige og pædagogiske mulighedsrum til at arbejde med alle elever. Dette kan i sidste ende føre til, at flere elever i almenskolen får behov for faglig og social støtte. Også Fredericia Kommune har iagttaget en bevægelse i denne retning.

Kommunen har således hen over de senere år oplevet, at der er flere elever, som har brug for støtte i almenskolen, herunder i forhold til faglige støttebehov, og flere elever består ikke afgangsprøven med 02 i dansk og matematik. Samtidig er der sket en forskydning i både andelen af elever og ressourcer fra almenskolen til specialundervisningstilbud. Formålet med denne undersøgelse er derfor at tilvejebringe viden om styrker og begrænsninger ved den nuværende organisering af og faglige praksis på skoleområdet i Fredericia Kommune i forhold til at tilpasse undervisningen til en bred elevgruppe og yde støtte til elever med behov herfor. Desuden giver undersøgelsen et indblik i de konsekvenser, som den nuværende organisering og praksis har for skoletilbuddet til alle elever. På baggrund af denne viden udpeger vi en række fremadrettede perspektiver, som vi vurderer, at det vil være væsentligt at være opmærksom på i det videre arbejde med at udvikle kommunens skoleområde.

Undersøgelsen bygger på interviews med ledere, lærere, pædagoger, elever og forældre i almenskolen og på de kommunale mellemformer samt med skolelederen for kommunens specialskole, PPR, en pædagogisk konsulent og en økonomimedarbejder på skoleområdet. Desuden er der gennemført observationer af visitationsmøder i kommunens visitationsudvalg samt efterfølgende gruppeinterviews med visitationsudvalgets medlemmer.

Nedenfor sammenfattes i kort form undersøgelsens hovedresultater og de fremadrettede perspektiver.

Almenskolens organisering og praksis i forhold til at tilpasse undervisningen til en bred elevgruppe og sikre støtte til elever med behov herfor

Knappe ressourcer og begrænset kapacitet til at imødekomme behovene hos en bred elevgruppe inden for almenskolens rammer

Skolernes muligheder for at arbejde med tolærerordning, holddeling og undervisningsdifferentiering fremhæves på tværs af skoler som afgørende for at kunne imødekomme behovene hos en bred elevgruppe i almenskolen. Mulighederne herfor har både betydning for tilpasningen af undervisningen til den brede elevgruppe og for mulighederne for i højere grad at støtte elever med særlige støttebehov i almenklassen frem for at udskille dem til særlige forløb for at sikre dem den nødvendige støtte. På tværs af skoler opleves dog en bevægelse i retning af mere begrænsede muligheder for tolærerordning, holddeling og undervisningsdifferentiering. Gennemgående vurderer deltagerne, at der er behov for i højere grad end i dag at kunne arbejde med disse organisatoriske greb for herigennem bedre at kunne imødekomme elevernes støttebehov.

Begrænsede muligheder for støttetildeling inden for almenskolen og et stort spring mellem almenundervisning og specialtilbud

Tilsvarende er den generelle oplevelse på skolerne og blandt forældre, at også kapaciteten til at yde tidlige og forebyggende indsatser, både til enkeltelever og i forhold til klassefællesskaber i almenskolen, for indeværende ikke er tilstrækkelig i forhold til behovet. Erfaringen er, at eleverne ofte når at få det rigtigt svært, før de får hjælp, fordi der mangler ressourcer og organisatoriske muligheder for at sætte tidligt ind. Samtidig har der været en uhensigtsmæssig udvikling væk fra tidlige og mindre indgribende foranstaltninger og i retning af mere omfattende støttemuligheder, som det tager lang tid at få adgang til. Skoleaktørernes gennemgående vurdering er, at hvis man i højere grad havde mulighed for tidlige og forebyggende indsatser, ville det for nogle elever kunne betyde, at udfordringerne ikke ville eskalere til et niveau, hvor eleverne får brug for et mere omfattende tilbud som fx en mellemform eller et specialtilbud.

Oplevelsen af knappe ressourcer og begrænset kapacitet i almenskolen til at imødekomme en bred elevgruppe skal ses i lyset af, at der i perioden 2019-2025 er sket en væsentlig budgetmæssig forskydning mellem almenskoler og specialtilbud i Fredericia Kommune. Når skoleledelsen får et mindre budget udmeldt, kan der ikke skæres i folkeskolens lovbestemte krav til undervisning, hvorfor besparelserne især rammer forskellige understøttende funktioner samt tidlige og forebyggende indsatser

særligt hårdt. Dette bidrager over tid til, at der kommer et meget stort spring mellem almenundervisning og specialundervisning med for få mellemliggende skridt, som for nogle elever ellers ville være tilstrækkeligt – hvilket over tid medfører, at en del af elevgruppen udvikler mere alvorlige reaktioner, herunder stigende skolefravær eller udadreagerende adfærd.

Fagpersoner med specialpædagogiske kompetencer er en betydningsfuld, men knap ressource på skolerne

På almenskolerne peger lederne på, at det er af stor betydning at have specialpædagogiske kompetencer tilgængelige internt på skolen. Disse ressourcepersoner kan bl.a. yde sparring (både i forhold til enkeltelever og klasser) og indgå i undervisningen sammen med de øvrige medarbejdere. Hvis almenskolerne i større udstrækning end i dag skal formå at yde støtte til elever med behov herfor, vil det være væsentligt at udbygge disse muligheder. I dag er hovedparten af specialpædagogiske kompetencer i Fredericia Kommune placeret i tilknytning til de kommunale mellemformer samt kommunens specialundervisningstilbud, dvs. uden for de almene skoler, og som oftest på særskilte matrikler væk fra skolerne. Denne organisering er også med til at begrænse mulighederne for sparring sammenlignet med en organisering, hvor en større del af støttemulighederne lå på skolerne. Hvis specialpædagogiske ressourcepersoner i dagligdagen i højere grad havde deres gang på skolerne, ville det være lettere at kombinere elevstøtte med sparring og kompetenceudvikling af skolens medarbejdere i praksis. Det samme gælder i forhold til elever, som har brug for en social- eller familierettet indsats, hvor en mere kontinuerlig tilstedeværelse af fremskudte rådgivere fra familieafdelingen både kan styrke det tværgående samarbejde og over tid bidrage til stærkere kompetencer hos almenskolens medarbejdere.

På flere af skolerne giver lærere og pædagoger udtryk for, at de til en vis grad vurderer, at kompetencerne til relevant sparring er til stede på skolerne i form af kvalificerede ressourcepersoner såsom vejledere, AKT-medarbejdere, PPR-psykologer, børnerådgivere mv. Samtidig peger skolemedarbejderne imidlertid også på, at disse ressourcepersoner gennemgående er overbebyrdede, hvorfor det kan være vanskeligt rent faktisk at få adgang til sparring. Endelig beskriver flere af skolerne, at der over tid er blevet færre ressourcepersoner at trække på internt. Det betyder, at skolerne i højere grad må prioritere, hvilke elever der får støtte, hvor meget støtte de får, og hvilke typer af støtte der er mulighed for at tilbyde. Når sparringsressourcen bliver mindre, ses der en tendens til, at det er eleverne med de mest udtalte støttebehov, som man fokuserer på. Det risikerer imidlertid at medføre, at der ikke i tilstrækkeligt omfang sættes tidligt og forebyggende ind over for begyndende eller mindre omfattende problemstillinger.

Almenskolen kommer ressourcemæssigt og kompetencemæssigt til kort ved elever med betydelige støttebehov

På skolerne er det oplevelsen, at man kommer ressourcemæssigt og kompetencemæssigt til kort, når der er tale om elever med betydelige individuelle støttebehov. Det gælder særligt for elever, der i en periode har vanskeligt ved at være i skolerammen inden for et klassefællesskab, enten fordi de trækker sig helt fra skolen, eller fordi de fylder for meget på en uhensigtsmæssig måde, fx gennem udadreagerende adfærd, og dermed også forhindrer andre elever i at lære.

Erfaringen fra flere af skolerne er, at det især er vanskeligt at arbejde med elever, hvis udfordringer og mistrivsel kommer til udtryk gennem udadreagerende adfærd. Her peger flere skolemedarbejdere på, at det er vanskeligt at imødekomme og arbejde med disse problemstillinger inden for almenklassernes rammer. Ledere, lærere og pædagoger peger også på, at almenskolen er udfordret i forhold til både at forebygge og imødegå langvarigt bekymrende skolefravær, og at der i særlig grad mangler kompetencer, ressourcer og let tilgængelige handlemuligheder i forhold til dette arbejde. For disse elevers vedkommende betragtes det som vigtigt i højere grad end i dag at kunne sætte ind tidligere og mere forebyggende, førend problemstillinger vokser sig for store og giver sig udslag i enten udadreagerende adfærd eller skolefravær.

Knappe ressourcer og begrænset kapacitet i almenskolen har konsekvenser for elever både med og uden særlige støttebehov, deres familier og skolens personale

Knappe ressourcer og begrænset kapacitet i forhold til at sætte ind med støtte til eleverne i almenklasserne nødvendiggør en prioritering af støttens omfang. Det har negative konsekvenser for de elever, der ikke bliver tilstrækkeligt imødekommet og hjulpet i skolen. Konsekvenserne af manglende ressourcer og kapacitet kan også sprede sig som ringe i vandet. Når enkeltelever har massivt brug for støtte, går en betydelig del af de begrænsede ressourcer nemlig ofte fra de andre elever. Samtidig kan nogle elever, der ikke bliver tilstrækkeligt mødt i deres behov, ende i en adfærd, der påvirker hele klassen og læringsmiljøet negativt. Dermed har begrænsede kompetencer og ressourcer til at imødekomme en bred elevgruppe i almenklasserne også konsekvenser for medarbejderne omkring klassen, der kan komme til kort i forhold til både kompetencer og handlemuligheder.

Flere skoleledere fortæller om et dobbeltpres og et dilemma i almenskolen. På den ene side er der en række elever med behov for støtte, og almenskolerne er nødt til at have et stort fokus på at hjælpe dem, der har det vanskeligst. På den anden side kan almenskolerne dermed have svært ved at imødekomme og fastholde ressourcestærke og fagligt velfungerende elever, som ellers betragtes som vigtige for at have en balanceret almenskole.

Lokale mellemformer på almenskolerne kan både være til gavn for de elever, der går i dem, og for de øvrige elever i almenklasserne

I Fredericia Kommune har man både en række kommunale mellemformer, som er organiseret fra forvaltningens side, og som der til dels visiteres til fra det centrale visitationsudvalg, og en række lokale mellemformer, som skolerne på eget initiativ organiserer og tildeler støtte i inden for deres eget budget. Både lærere, pædagoger og ledere samt forældre og elever har gennemgående gode erfaringer med lokale mellemformer på de enkelte almenskoler. Disse skoleinterne mellemformer kombinerer almen- og specialundervisning og kan bruges til at yde ekstra støtte i en periode til elever, der ikke oplever at fungere og trives i almenklassen. Erfaringen er, at de lokale mellemformer kan være et relevant tilbud for en bred gruppe af elever med forskellige typer af udfordringer og støttebehov, og at der herunder også er tale om elever, som uden mellemformen ellers ville have brug for et specialtilbud, ende i længerevarende skolefravær eller have behov for omfattende individuel støtte i klassen.

De lokale mellemformer på almenskolerne opleves ikke kun at være til gavn for de elever, der går i dem, men også for de øvrige elever i almenklasserne og for mulighederne for at arbejde med dem. Erfaringen er, at flere af eleverne i mellemformerne ville have et massivt en til en-støttebehov, hvis de skulle være på fuld tid i almenklassen. Det ville efterlade færre ressourcer og dermed begrænse mulighederne for at arbejde med de øvrige elever, hvorimod de i fx en holdbaseret mellemform ville kunne samles i mindre grupper. Samtidig kan mellemformerne også bidrage til mere ro i almenklassen, når elever, der i en periode inden for almenklassens rammer ender i konflikt og udadreagerende adfærd, kommer i en mellemform, som tilbyder dem en ramme, hvor de bedre kan blive imødekommet. Til trods for at erfaringerne med de lokale mellemformer på almenskolerne er gode, fortæller skolernes ledelse gennemgående, at mellemformerne vil være et typisk sted at spare, hvis skolerne fortsat skal gennemføre besparelser. Det skyldes, at mellemformerne, i modsætning til fx folkeskolelovens bestemmelser om timetal mv., ikke er blandt skolens bundne opgaver.

Kommunale mellemformer fungerer i praksis som specialtilbud

I regi af kommunens ungdomsskole har man etableret tre forskellige kommunale mellemformer: RO, MOD og E-klasserne. Der er enighed blandt medarbejdere i både almenskolen og på ungdomsskolen såvel som blandt elever og forældre på mellemformerne om, at de kommunale mellemformer i overvejende grad er velfungerende tilbud, som kan tilbyde et skoletilbud og en støtte, som almenskolen ikke har mulighed for. Når der er gode muligheder for at imødekomme støttebehovene hos elever i de kommunale mellemformer, skyldes det bl.a. gode normeringer og flere specialpædagogiske kompetencer, der giver mulighed for tæt støtte til den enkelte, men også stærke relationer elever, lærere og pædagoger imellem. Dermed

opleves der at være bedre tid til eleverne, mulighed for at etablere et mere overskueligt og trygt skolemiljø samt en stor grad af fleksibilitet i skoletilbuddet.

Det er lederes og læreres erfaring, at et miljøskifte – som det er tilfældet, når elever kommer fra almenskolen til en kommunal mellemform – kan være godt og tiltrængt for nogle elever. De vurderer dog, at det for mange elever ville være bedre, hvis de kunne blive i almenskolen og få en mere vedvarende støtte og opbygge stabile relationer. Alternativet er, at eleverne midlertidigt flyttes til en mellemform, i flere tilfælde på en helt anden matrikel, hvor de modtager støtte, inden de vender tilbage til et uændret almenmiljø, som ikke har de samme ressourcer, kompetencer og relationer som mellemformen.

Der kan rejses spørgsmål om, hvorvidt der ved de kommunale mellemformer reelt er tale om mellemformer i betydningen kombinationer af almen- og specialundervisning, idet tilbuddene ofte er organiseret på andre matrikler og uden undervisning på de almenskoler, hvor eleverne egentlig går, ligesom der for i hvert fald E-klassernes vedkommende er tale om semipermanente tilbud. De kommunale mellemformer RO og MOD er tænkt som midlertidige tilbud, hvor eleverne skulle modtage støtte i en afgrænset periode og så vende tilbage til almenskolen. Erfaringen er dog, at eleverne sjældent vender tilbage til almenskolen, men i stedet ofte bliver visiteret videre til en anden kommunal mellemform eller et specialtilbud. Når dette er tilfældet, skal det ses i lyset af, at det er erfaringen, at de elever, der kommer til de kommunale mellemformer, ofte har det dårligere end den målgruppe, som disse tilbud oprindeligt var tiltænkt.

Nogle elever profiterer af overgangen mellem basis- og overbygningsafdelinger, men en del sårbare elever slår sig på overgangen

Skoleområdet i Fredericia Kommune er organiseret ud fra en distriktsskolemodel med hhv. basis- og overbygningsafdelinger. Denne organisering giver mulighed for faglig specialisering og etablering af et ungemiljø på overbygningsafdelingerne. Samtidig skaber organiseringen dog også et markant skift mellem basis- og overbygningsafdelingerne. Det er lærere, pædagoger og lederes erfaring, at nogle elever profiterer heraf, bl.a. af de nye sociale muligheder, et andet miljø og en frisk start i forhold til faglige forventninger. Heroverfor er der imidlertid en række elever, som oplever overgangen som udfordrende, da de kendte relationer til lærere, pædagoger og kammerater brydes op, og veletablerede rutiner, som nogle elever er stærkt afhængige af, forsvinder. For en væsentlig del af eleverne opleves skiftet til et ungemiljø som positivt. Til gengæld er det også gennemgående erfaringen, at de sårbare elever bliver endnu mere sårbare i overgangen, og at en del elever visiteres netop omkring denne overgang. Skiftet i relationer til lærere, pædagoger og klassekammerater samt i skole- og undervisningsmiljø og støtteformer og -muligheder og den

usikkerhed og uforudsigelighed, der kan være forbundet hermed, kan være særligt vanskeligt at håndtere for elever, der i forvejen er sårbare.

Fremadrettede perspektiver

Undersøgelsen giver anledning til at pege på en række fremadrettede perspektiver for den videre udvikling af skoleområdet i Fredericia Kommune, som kort opridses her og udfoldes i Kapitel 6 i rapporten:

- Plan for den ønskede fremtidige budgetmæssige udvikling og fordeling som en del af den samlede plan for udvikling af skoleområdet samt løbende opfølgning herpå
- Styrkelse af det lokale handlerum på skolerne og gentænkning af tilbudsviften henimod en trinmodel i forhold til støtte (se trinmodellen i Figur 6.1 i Kapitel 6 i rapporten)
- Klarere skillelinje mellem permanente specialtilbud på fuld tid og mellemformer, som kombinerer almen- og specialundervisning
- Omorganisering af visitation med henblik på tidligere og mere forebyggende støttetildeling samt afklaring af principper for visitation og finansiering
- Forbedring af skolernes muligheder for at yde støtte ved udadreagerende adfærd og begyndende fravær
- Udvikling af faglige støttemuligheder, der i højere grad kan integreres i almenklasserne
- Styrkelse af sparringsmuligheder for skolemedarbejderne fra specialpædagogiske ressourcepersoner samt fx fremskudte rådgivere fra familieafdelingen
- Styrkelse af overgange i skolesystemet, særligt for de sårbare elever
- En samlet politisk strategi for skoleområdet i Fredericia Kommune.

Hovedresultater: Støttemuligheder på skoleområdet i Fredericia Kommune – En undersøgelse af organisering og praksis i almenskolen
VIVE/2026
HR_304082